

Наивно се веровало да ће у постхладноратовском периоду Блиски исток бити велика провинција, која ће се препознавати само по томе што „Мекдоналдс” пише на арапском

У савременим међународним односима вероватно нема комплекснијег односа од оног између Русије и Турске. Обе државе проналазе се у концептима евроазијства, мултиполарности, ауторитарности и техничке модерности. Обе државе су израчунале да им међусобна сарадња може донети суштинске користи у постхладноратовском периоду и да још доста времена треба да прође пре него што их геополитички императиви натерају да обарају руке у директном одмеравању снага. У случају отворене ескалације, свесне су да једна другу могу да ставе у неку врсту пат-позиције, али да ниједна не може да однесе директну победу и све бодове. Шаховски турнир би добио неко трећи.

Иако су једна другој ривали у готово свим околним регионалним театрима – Кавказ, Балкан и Блиски исток – то ривалство до сада није било искључиво и остављало је довољно простора за деловање и друге стране. Парадокс овог односа лежи у чињеници да тамо где је директно ривалство најизраженије, а то су Закавказје и црноморски регион, ту су две државе показале највише умешности у спречавању контаминације њиховог билатералног односа. Такође, имплементацијом стратешког партнерства у енергетици, и Русија и Турска би се „вратиле” на Балкан, овог пута руку подруку, и на томе је рађено у последње време.

Али цунами који потреса цео Блиски исток још од краја Хладног рата ризикује да ове две земље увуче у вртлог који су се својски трудиле да избегну. Наивно се веровало да ће у постхладноратовском периоду Блиски исток бити велика провинција, која ће се

препознавати само по томе што „Мекдоналдс“ пише на арапском. Испоставља се да је геополитички и институционални вакуум на тим просторима призвао у госте разнородне актере, па су се ту судариле глобалне и регионалне силе с различитим агендама, дијаметрално супротне идеологије, као и закулисни економски интереси. На малом географском простору севера Сирије потенцијал за сукоб је највећи јер су се ту судариле две највеће амбиције – Русије да се врати на позорницу као глобална сила и Турске да буде лидер сунитског света.

Анкара је, наиме, веровала да ће Арапско пролеће довести у свим арапским државама на власт Муслиманску браћу, којима би Турска била политички и друштвени модел, као и нека врста покровитеља. Иако је ова намера у старту била нереална, Турска је кривца за њен неуспех пронашла у лаичком, алавитском и баасистичком режиму Ел Асада, који је те 2011. године одбио турске позиве да одступи. Зато данас Анкара жели да успостави тзв. безбедну зону на северу Сирије, која би била ембрион за даље деловање против Ел Асада и уопште за ширење утицаја на Блиском истоку. Ту би Турска груписала пробране сиријске избеглице, опремала и инструисала сиријске побуњенике (од којих су неки етнички Турци), контролисала Курде, као и нафтне токове.

Русија, с друге стране, подршком Асаду брани своје историјске савезнике, подупире свој идеолошки наратив о државној суверености, обуздава експанзију исламизма, формира слику о себи као моћном патрону, задржава утицај на Блиском истоку и чува своју морску базу на Медитерану. Та два дијаметрално супротстављена интереса „на локалу“, сударила су се директно на малом и сиромашном простору Туркменских планина северне Сирије. Епилог знамо.

Турско обарање руског авиона представља најгору ескалацију већ довољно експлозивне ситуације. Нити Турска жели да одустане од својих планова у северној Сирији, нити Русија може да приушти луксуз да зажмури на бачену рукавицу. Даљи развој кризе зависиће највише од два фактора. Први је да ли Русија и Турска могу да формулишу неки протокол о дејствима у северној Сирији, којим би се избегло контаминирање укупних односа, чиме би обе стране изгубиле. Други је, наравно, став САД.

Америка има неколико приоритета на Блиском истоку, од којих су најважнији обуздавање Исламске државе, регионални баланс снага и минимализовање руског утицаја. Од рангирања ових приоритета зависиће њихов утицај на руско-турску кризу. За разлику од Француске, која ову ескалацију види као нову и непотребну препреку стварању заједничке међународне коалиције против Исламске државе, Америка овај развој догађаја тумачи као још једну могућност да утиче на различите играче и да

жонглира својим приоритетима према свом нахођењу.

За наш регион деградација руско-турских односа представља несумњиво погоршање контекста у коме еволуирамо. Одустајање од тзв. Турског тока означило би губитак последње прилике да централни Балкан фигурира као међународни гасни коридор. Директно ривалство Русије и Турске са Блиског истока прелило би се и на наш регион, што би могло да доведе до израженијих етничких и верских напетости. Уместо да Балкан искористи заинтересованост више макрорегионалних сила да би брже просперирао, претворио би се у неку врсту политички нестабилне крајине, којој би, опет, „био потребан” глобални полицајац. Свако функционално повезивање балканских држава било би много теже, што би угрозило реализацију великих инвестиција у инфраструктуру и енергетику. Локални наративи поново би постали црно-бели, што би погодновало провинцијалном духу из времена распада СФРЈ.

Аутор је програмски директор CIRSD

(Никола Јовановић – Политика)